

Рукопис опубліковано:

Захаркін О.О. Сучасний стан і тенденції реалізації інноваційної продукції підприємствами України [Текст] / Олексій Захаркін // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету, 2012. – Вип. 11. – Частина 2. – С. 235–239.

Олексій ЗАХАРКІН

кандидат економічних наук,

докторант кафедри економіки та бізнес-адміністрування

Сумський державний університет

СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

У статті досліджується стан реалізації інноваційної продукції підприємствами України. Визначаються ключові тенденції та проблеми щодо збуту інноваційної продукції в Україні та за її межами.

Ключові слова: *інновації, інноваційна продукція, реалізація інноваційної продукції.*

Вступ. Сучасний стан розвитку ринкового середовища характеризується поглибленням конкуренції як на внутрішньому, так і на міжнародних ринках, де продукція українських підприємств далеко не завжди може конкурувати із західними аналогами. Головними причинами такого становища є низький рівень маркетингової орієнтації українських підприємств і слабка інноваційна діяльність. Через це, щоб встигнути за швидкозмінними тенденціями ринку та максимально пристосуватися до потреб зовнішнього середовища, підприємства мають постійно розробляти та удосконалювати технології виробництва, що дозволить виводити на ринок конкурентоздатну інноваційну продукцію.

Проблеми, пов'язані з реалізацією інноваційної продукції у вітчизняній та зарубіжних економіках досліджували такі вчені, як В.М. Гриньова, С.М. Ілляшенко, В.Я. Кардаш, О.І. Волков, М.П. Денисенко, А.П. Гречан, Ю.В. Каракай, Н.І. Чухрай, Й. Шумпетер, та ін.

Однак враховуючи те, що зміни в економічній системі відбуваються дуже швидко, існує потреба в дослідженні сучасних особливостей реалізації інноваційної продукції в Україні, виявлення ключових тенденцій та проблем цього процесу.

Формулювання мети статті та завдань. Основною метою дослідження є розгляд стану реалізації інноваційної продукції підприємствами України, визначення тенденцій та проблем збуту інноваційної продукції в Україні та за її межами.

Виклад основного матеріалу. Протягом останнього десятиріччя інноваційна активність українських промислових підприємств була невисокою, а питома вага підприємств, що впроваджували інновації, балансувала в межах 11-18%. Зазначимо, що в економічно розвинених країнах цей показник знаходиться на рівні 60-70% [1]. Такий стан був викликаний низкою політичних, економічних, законодавчих, енергетичних проблем у країні. Особливо незадовільним був стан інноваційної активності у 2005 році. І хоча в 2006–2011 рр. відбувалося деяке її пожвавлення завдяки освоєнню нових видів техніки і впровадженню нових технологічних процесів на деяких підприємствах, проте загальний рівень інноваційної активності залишається доволі низьким (табл. 1).

Згідно із Законом України "Про інноваційну діяльність" [2], інноваційний продукт – це результат науково-дослідної і (або) дослідно-конструкторської розробки, а інноваційна продукція - це нові конкурентоздатні товари чи послуги. При цьому інноваційною може бути визнана продукція, яка відповідає таким вимогам:

- а) вона є результатом виконання інноваційного проекту;
- б) така продукція виробляється (буде вироблена) в Україні вперше, або якщо не вперше, то порівняно з іншою аналогічною продукцією, представленою на ринку, є конкурентоздатною і має суттєво вищі техніко-економічні показники.

Як видно з наведених на рис. 1 даних, за період 2005-2011 рр. мало місце незначне збільшення кількості підприємств, що реалізували інноваційну продукцію – на 21 підприємство (рис. 1). Це відбулося на тлі зростання загальної кількості підприємств, що реалізують промислову продукцію.

Таблиця 1. Інновації на промислових підприємствах України у 2000-2011 рр. [3]

Роки	Питома вага підприємств, що займалися інноваціями	Впроваджено нових технологічних процесів, процесів	у т.ч. маловідходні, ресурсозберігаючі	Освоєно виробництво інноваційних видів продукції, найменувань	з них нові види техніки
2005	11,9	1808	690	3152	657
2006	11,2	1145	424	2408	786
2007	14,2	1419	634	2526	881
2008	13,0	1647	680	2446	758
2009	12,8	1893	753	2685	641
2010	13,8	2043	479	2408	663
2011	16,2	2510	517	3238	897

Слід зазначити, що за останні два роки помітно поменшало підприємств, що реалізують промислову продукцію, що в 2009-2010 рр. позначалося і на інноваційній продукції. Однак позитивним явищем є той факт, що в 2011 р. намітилася тенденція зростання числа підприємств, що орієнтуються саме на інноваційну продукцію.

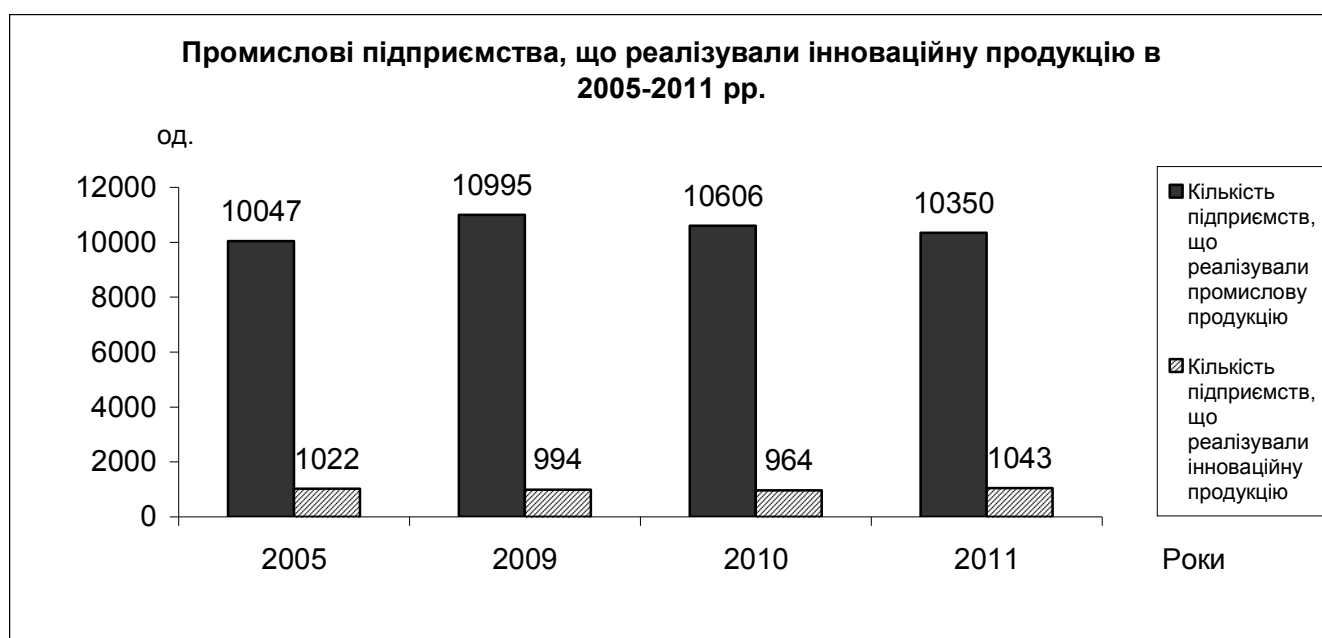

Рис. 1. Промислові підприємства, що реалізували інноваційну продукцію в 2005-2011 рр. [4, 5]

Питома вага підприємств, що реалізували інноваційну продукцію, у промисловості України, за 2005-2011 р. змінювалася незначним чином – за період вона зменшилася на 0,1%, збільшившись у 2011 р. після певного спаду, що спостерігався попередніми роками (рис. 2). Аналогічними були тенденції зміни питомої ваги у всіх галузях промисловості, однак навіть за рахунок поживлення в 2011 р. показників 2005 р. досягти не вдалося.

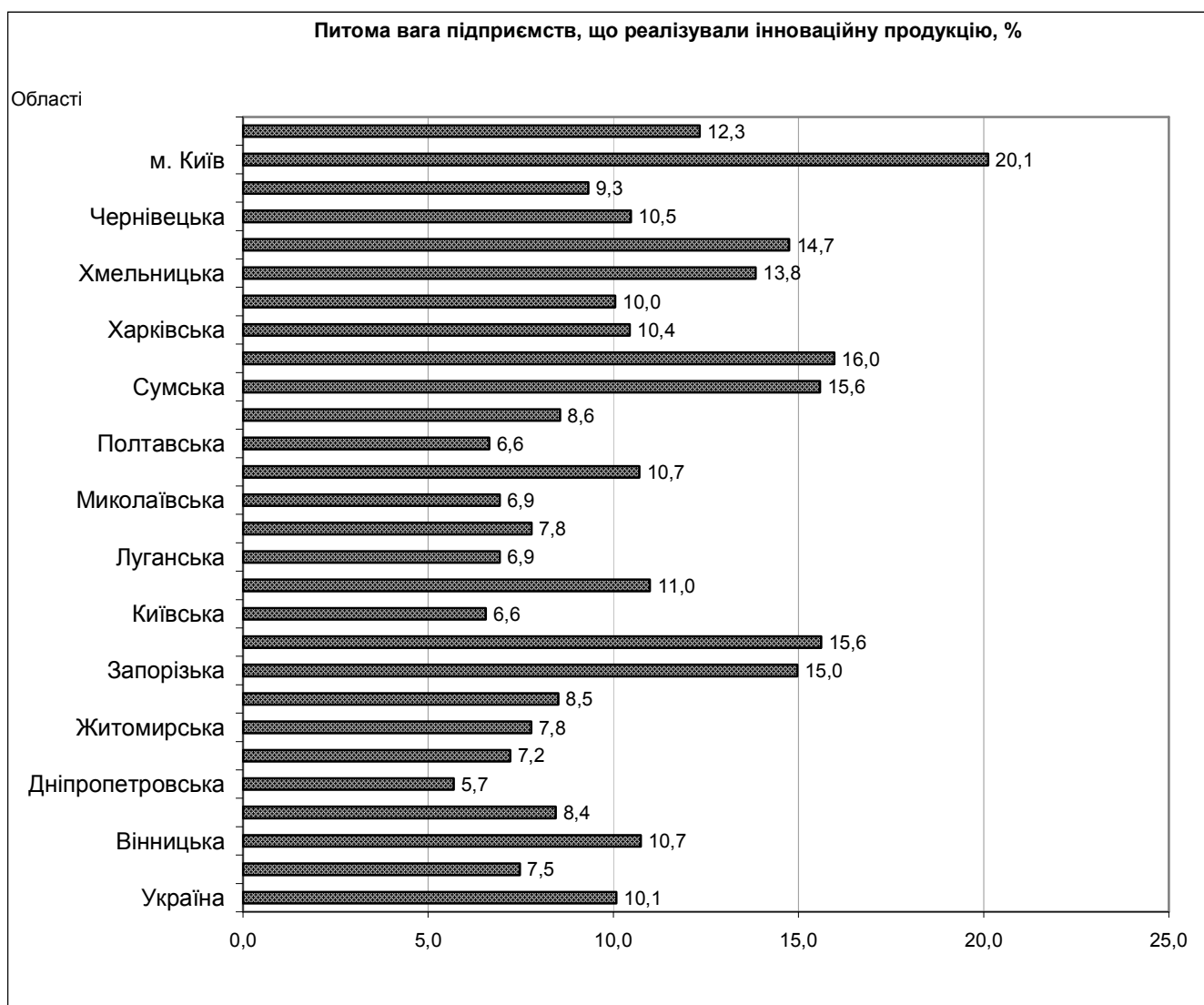
Особливо незадовільним є стан галузі виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, де в 2011 р. частка підприємств, що реалізують інноваційну продукцію, склала всього 0,5% (хоча в 2005 р. їх було 1,1%). Дещо кращим є стан підприємств добувної промисловості (близько 3%) та переробної промисловості (10,1%).

Отже, загалом в усіх галузях промисловості України спостерігаються недостатньо сприятливі умови функціонування для підприємств, що мають можливість реалізувати інноваційну продукцію, а більшість промислових підприємств взагалі характеризуються інноваційною пасивністю. Обнадійливою є тенденція до поліпшення, що намітилася 2011 року.

Рис. 2. Питома вага підприємств, що реалізували інноваційну продукцію в 2005-2011 рр., за видами економічної діяльності [4, 5]

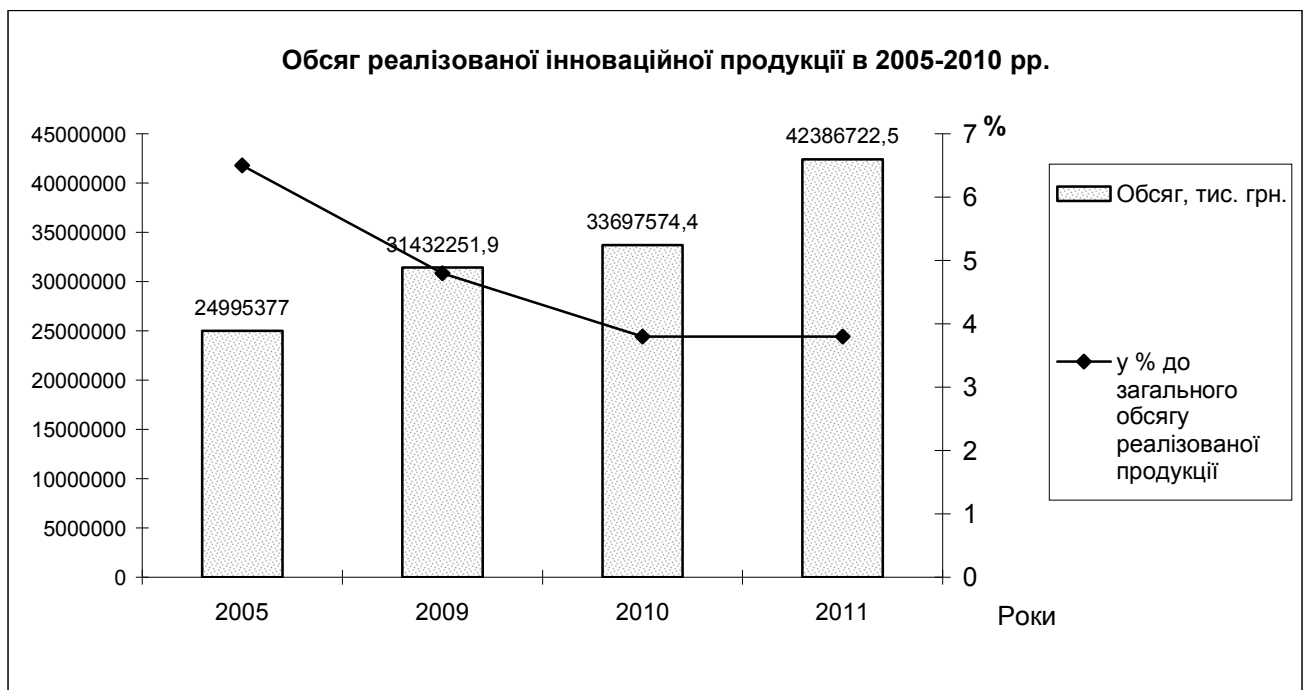
Серед регіонів за кількістю підприємств, що реалізують інноваційну продукцію, лідирує м. Київ (20,1%), де таких підприємств вдвічі більше, ніж у середньому по Україні (рис. 3). Достатньо висока частка інноваційно-активних підприємств знаходиться у Тернопільській (16%), Сумській, Івано-Франківській (по 15,6%) та Запорізькій областях (15,0%). Найнижча активність за даним напрямком діяльності спостерігалася в Дніпропетровській (5,7%), Київській та Полтавській (по 6,6%), Миколаївській та Луганській (по 6,9%) областях. Отже, бачимо, що існуючі проблеми недостатньої інноваційної активності промислових підприємств України загострюються значними диспропорціями регіонального розвитку.

Рис. 3. Питома вага підприємств, що реалізували інноваційну продукцію в 2011 р., за регіонами України [4]

Обсяг реалізованої промисловими підприємствами України інноваційної продукції за 2005-2011 рр. істотно виріс: він збільшився з 25 млн. грн. до 42,4 млн. грн. (рис. 4). У той же час, мало місце скорочення її питомої ваги на 2,7%. Так, у 2005 р. вона становила 6,5% від загального обсягу реалізованої промислової продукції, а в 2010-2011 рр. – всього 3,8%. Найбільш успішними в реалізації інноваційної продукції були: Закарпатська (у 2011 р. частка 11,9%), і особливо, Полтавська область (у 2011 р. 24,3%).

У цілому ситуація з інноваційною продукцією характеризувалася значною нестабільністю протягом аналізованого періоду. Деякі області що мали високі показники реалізації інноваційної продукції у 2005-2011 рр. різко погіршили їх (АРК, Одеська, Сумська області, м. Київ). У деяких регіонах, навпаки, мало місце збільшення обсягів реалізації (Полтавська, Чернігівська, Черкаська області). Особливого занепокоєння викликає ситуація, що склалася у промислово розвинених регіонах, які традиційно реалізовували великі обсяги інноваційної продукції. Хоча у відсотковому відношенні падіння в них і не було значним, але в абсолютному виразі воно було дуже відчутним (Одеська та Дніпропетровська області).

Рис. 4. Обсяг реалізованої підприємствами України інноваційної продукції в 2005-2011 рр. [4, 5]

Причин незадовільної ситуації з виробництвом та реалізацією інноваційної продукції досить багато, і вони мають об'єктивний та суб'єктивний характер. До об'єктивних причин можна віднести переважну належність економіки України до третього та четвертого технологічного укладів та синдром "середньої країни", коли держава, з одного боку, не має достатніх ресурсів для утримання високотехнологічних галузей, а з іншого - незначний попит на інноваційну продукцію не дозволяє таким галузям працювати рентабельно [6, с. 46]. До суб'єктивних відносяться недосконалість законодавчого забезпечення інноваційної діяльності, низький рівень інноваційного менеджменту на підприємствах, застарілі технології та низька культура виробництва на більшості підприємств.

На нашу думку, нарощування показників, пов'язаних з реалізацією інноваційної продукції в Україні, можливе за рахунок:

- збереження та розвитку науково-технічного потенціалу країни;
- визначення національних пріоритетів науково-технічного спрямування, що повинно супроводжуватися належною інвестиційною, податковою та амортизаційною політиками;
- якнайшвидшого проведення інноваційних перетворень за визначеними пріоритетними напрямками [7];
- збільшення питомої ваги венчурних інвестицій у високотехнологічне виробництво, державної підтримки венчурного підприємництва;
- сприяння руху акціонерного капіталу в інноваційну сферу у національному і міжнаціональному масштабі;
- запровадження ефективних механізмів стимулювання інвестицій у науку та інноваційну діяльність від банків і промислових підприємств усіх форм власності;
- збільшення питомої ваги цінних паперів, що випущені малими високотехнологічними компаніями, в обігу на фондовому ринку;
- патентування за кордоном і збереження прав на інтелектуальну власність за вітчизняними винахідниками і виробниками;
- пільгового оподаткування коштів підприємств, спрямованих на освоєння високих технологій, а також витрат на наукові розробки і дослідження;

- пільгового оподаткування суб'єктів інноваційної діяльності, особливо на початкових етапах освоєння нових технологій і організації випуску нової продукції;
- встановлення пільгового режиму амортизаційних відрахувань та інвестиційного кредиту – зниження податку на прибуток на визначену частину загальної вартості інвестицій в устаткування (зокрема на стадії модернізації підприємства) [8].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновки, що в сучасних умовах України особливу увагу слід приділити активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств, оскільки якість значної частини вітчизняних виробів не відповідає новітньому рівню наукового та технологічного забезпечення, що у свою чергу призвело до їх низької конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Цінова енергоємність і металоємність одиниці українського продукту також у кілька разів перевищує середньоєвропейський рівень [9, 10]. Цю ситуацію можна змінити на краще шляхом надання пріоритету галузям, які випускають або здатні випускати в перспективі конкурентоспроможну продукцію. Необхідною умовою є впровадження на підприємствах інноваційних технологій: інновації поліпшать якість продукції, будуть сприяти скороченню виробничих витрат та збільшувати стійкий споживчий попит на товарному ринку, що є сьогодні особливо важливим в умовах посткризового стану економіки України.

Розвиток інноваційно-інвестиційного підприємництва як складової ринкової економіки знаходиться в цілковитій залежності від стимулювання підприємництва, активізації діяльності у сфері інвестицій, існування розвинутої інфраструктури підприємств та налагодженого механізму фінансування інноваційних проектів. Якщо ці питання будуть вирішені, то це дасть змогу інноваційним підприємствам реалізувати свої потенційні можливості в ринкових умовах і надасть Україні реальний шанс досягти рівня розвинутої високотехнологічної країни. Це означає, що за даним напрямом нагально необхідна активізація діяльності держави та здійснення ефективної економічної політики з використанням відповідних інструментів і важелів, пропонованих сучасною економічною теорією.

Література

1. Капильцова К. Л. Проблеми активізації інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств в сучасних умовах [Електронний ресурс] / К.Л. Капильцова, А.О. Наторіна. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2009_03_18/ek3_kapilcova.php.
2. Закон України "Про інноваційну діяльність" [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
3. Наука та інноваційна діяльність / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник / Державна служба статистики України. - К.: ДП „Інформаційно-видавничий центр Держстату України”, 2012. – 305 с.
5. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник / Державна служба статистики України. - К.: ДП „Інформаційно-видавничий центр Держстату України”, 2011. – 282 с.
6. Інноваційний розвиток промисловості України / під ред. проф. О.І. Волкова, проф. М.П. Денисенка. – К.: КНТ, 2006. – 648с.
7. Іляшенко А. Х. Інноваційна діяльність промислових підприємств [Електронний ресурс] / А. Х. Іляшенко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep/2012_1/files/EC112_36.pdf.
8. Голубовська О. А. Дослідження інноваційної активності промислових підприємств України / О. А. Голубовська // Економіка розвитку. - 2012. - №1. – С. 94-98.
9. Лорві І. Ф. Формування стратегії збуту інноваційної продукції [Електронний ресурс] / І. Ф. Лорві. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mimi/2012_2/2_5.pdf.
10. Бабарика О. В. Сучасний стан та перспективи інноваційного розвитку промислових підприємств України / О. В. Бабарика // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. - №2(14). – С. 54-58.